

Mehmet Ülker

Yunus Emre Institute Turkish Culture Center, Pristina-Kosovo

DOI	http://dx.doi.org/10.12739/NWSA.2019.14.2.1C0690
ORCID ID	0000-0002-9072-8868
CORRESPONDING AUTHOR	Mehmet Ülker

YABANCI DİL ÖĞRETİMİ: KOSOVA CUMHURİYETİ ÖRNEĞİ

ÖZ

Bu çalışma; yabancı dil öğretim programının planlanmasıyla ilişkilidir. Örneklemi Kosova Cumhuriyeti, üniversite öncesi öğretim kademelerindeki, diller ve iletişim disiplini. Farklı ülke uygulamalarındaki özgünlükleri ortaya koymayı amaç edinmiştir. Bilimsel çalışma yapanların çalışmalarına, müfredat geliştirici ile karar vericilerde görüş oluşmasına katkı sağlayacağı düşünülmektedir. 2018 yılının ilk yarısında nitel araştırma yöntemi kullanılarak yapılmıştır. Veriler; doküman analizi ve yüz yüze görüşme yoluyla elde edilmiştir. İngilizce tüm öğrenciler için, Arnavutça ise toplulukların öğrencileri için zorunlu yabancı dildir. Üst orta öğretimdeyse Almanca ve Fransızca dilleri seçmeli ders olarak yer alır. Arnavutça ve Sırpça resmi dildir. Türk, Boşnak, Rom, Aşgali gibi topluluklar vardır. Bulgulara göre yabancı dil öğrenim temel çıktıları; bilgi, beceri, tutum ve değerlerden oluşmaktadır. İletişim ve temel dilsel becerilerin gelişimi beklenir. Bilginin alımı ve verilmesi, fonksiyonel yazma ve farklı durumlarda yazılı ve sözlü reaksiyon gösterme önemsenir. Araştırma sonucunda, yabancı dil öğretim programında, 2011'de değişiklik yapıldığı görülmüştür. Bu süreçte; öğretim programının yapısı, konu temelden, öğrenci merkezli temele dönüştüğünün ele alındığı görülmüştür.

Anahtar Kelimeler: Kosova Cumhuriyeti, Yabancı Dil Öğretimi, Öğretim Programı, Arnavutça, Boşnakça

FOREIGN LANGUAGE TEACHING: AN EXAMPLE OF THE REPUBLIC OF KOSOVO

ABSTRACT

This research is related to language teaching program of a foreign language. An example of this is the discipline and communication of the language in pre-university teaching. The purpose is to give information from the special program teaching that belongs to that country. It is said that it helps curriculum developer, those that do scientific research and those that take decisions to develop their point of view. This has been made in the first half of 2018 by using qualitative methods. It was distributed with the analysis of documents and by being interviewed face to face. English language is a language for all students while Albanian language is an obligated language for students of communities. Whereas, in upper secondary education French language and German language are selective language. Albanian and Serbian are official languages. There are also other communities such as: Turkish, Bosnian, Rom and Ashkali. According to results: Basis output of the education of a foreign language is formed from information, capability, attitude and value. Evaluation of communication skills in linguistics basis is also reputed. Receiving and giving information, functional writing, and different conditions of writing and verbal reaction are given a huge importance. It is shown that in the end of results in 2011 there was a difference in foreign language program. In this process, it was observed that the structure of the curriculum turned into student centered basis from a subject basis.

Keywords: The Republic of Kosovo, Foreign Language Teaching, Curriculum, Albanian, Bosnian

How to Cite:

Ülker, M., (2019). Yabancı Dil Öğretimi: Kosova Cumhuriyeti Örneği, **Education Sciences (NWSAES)**, 14(2):70-80, DOI: 10.12739/NWSA.2019.14.1.1C0690.

1. GİRİŞ (INTRODUCTION)

Eğitim felsefesi; bir eğitim sisteminin temel prensipleri ile onun neye, nasıl ve ne zaman yönelmesi gerektiği konusunu ele alan eğitim bilimleri altında bir disiplin alanıdır. Ülkeden ülkeye değişir ve temelini "toplumdaki eğitim sisteminin yetiştirmeyi planladığı insan tipini ve eğitimin niçin olması gerektiğini belirler" (Özdemir, Yalın ve Sezgin, 2012:168). "Okulların ne için olduğu, hangi konuların değerli olduğunu, öğrencilerin nasıl öğrendiğini ve hangi yöntem ve tekniklerin kullanıldığı (Demirel, 2008:18) hakkında bilgi verir. Türkiye örneğiyle; "bireyi topluma yararlı hale getirmek (Küçükahmet, 2001:10) şeklinde açıklamak mümkündür. Kosova için ise "Eğitimin tüm örgün düzeyleri öğrencileri destekler ve demokratik toplumun taleplerine uygun olarak, bilgileri, becerileri, tutumları ve değerleri geliştirmeye yönelir" (Kosova Müfredatı, 2016:9).

Öğretim programları, eğitim sisteminin unsurlarından biridir. "öğrencilere okutulacak derslerin konuları, bu derslerin amaçları, kaç saat okutulacağı, öğretim metot ve teknikleri gösterilir" (Ertuğrul, 2010). Öğrenme amaçlarına yönelik; "hedef, içerik, öğrenme-öğretme süreci ve değerlendirme öğeleri arasında ilişki bütünü kurar" (Demirel, 2009:5). Bu boyutuyla ülkenin eğitimdeki beklentisini ele alan felsefi görüşlerine göre, öncelik ve ağırlığı farklılaşarak, özgün şekiller alır. Bunu somut biçimde Kosova Cumhuriyeti örneği ile açıklamak mümkündür. Shala, (2011:241)'de derlendiği şekli ile Kosova Cumhuriyeti öğretim programı üç temel bölümde planlanır. İlki ihtiyaç ve hedefler hakkında karar verilen bölümdür. Bu süreçte amaç ve hedefler, araç gereçler ile değerlendirme biçimleri tasarlanır. İkinci bölümde tasarlanan öğretim programı uygulanır. Üçüncü süreçte ise tasarım ile uygulamalar arasında varsa farklılıkların belirlenmesi ve tasarımın yeniden gözden geçirilmesi için değerlendirme yapılır. "Eğitim felsefesi, eğitim politikalarına ve uygulamalarına yön veren varsayım, inanç, karar ve ölçütleri inceler, tutarlılık ve anlam yönünden kontrol eder" (Ergün, 2014:5). İnsan yetiştirme etkinliği olarak eğitim, "Nasıl bir insan?" yetiştirileceği konusunda felsefeye başvurmak zorundadır. Felsefe, "Nasıl bir insan yetiştirilmeli?" sorusuna cevap vererek eğitim faaliyetlerini anlamlandırır (Kurt, 2016:126). Hangi eğitim felsefesi ne tür bir insan tipi yetiştirmektedir? (Kurt, 2016:129) sorusuna cevap arar. Dil ve yabancı dil öğretimi de, öğretim programlarını alt disiplinlerinden birisidir. Bir disiplin alanı olarak öğretim programı içinde bir taraftan ana dil, bir diğer taraftan da yabancı dil olarak yer bulur. Ana dil "bireyin edindiği ilk dildir" (Durmuş, 2013:15). Yabancı dil ise bireyin, ana dili dışında öğrendiği her yeni bir dildir.

2. ÇALIŞMANIN ÖNEMİ (RESEARCH SIGNIFICANCE)

Diğer öğretim programlarında olduğu gibi yabancı dil öğretimi de, ülkelerin veya toplumların felsefi yaklaşımı ile farklılaşan ve özgünleşen bir disiplin alanıdır. Yabancı dil derslerindeki; amaç, konu, kazanım, metot ile teknik, araç ve gereçler, kaç saat okutulacağı gibi unsurlar ve bunların ele alınış biçimindeki farklılık ve özgünlüklerin farklı ülke uygulamaları açısından ortaya konulması, eğitim sistem çalışmalarına ve karar vericilerin görüşlerine katkı vereceği aşikârdır.

3. KOSOVA'NIN DEMOGRAFİK ÖZELİKLERİ (DEMOGRAPHIC CHARACTERISTICS OF KOSOVO)

Kosova Cumhuriyetinin var olduğu topraklar, 1389-1912'ye arasında Osmanlı İmparatorluğu yönetimindedir. Geçiş dönemleri göz ardı edilirse devamında; Yugoslavya Krallığı ve Yugoslavya Federasyonu olmak üzere iki temel döneme ayrılacak anlayışla yönetilmiştir.

Yugoslavya, kısaca altı ayrı devlet ile Kosova'nın da yer aldığı iki ayrı özerk bölgenin federatif yapısının adıdır. Koro ve Ark. (2017)'de Yugoslavya Krallığı adını; Osmanlının, Balkan topraklarından çıkmasından sonra 01 Aralık 1918'de kurulan ve 1929 yılında "Sırp, Hırvat ve Sloven (SHS) Krallığı" adını alan topluluk olarak tanımlar. Yugoslavya Federasyonu dönemi ise ikinci Dünya savaşının ardından, 29 Kasım 1945 tarihinden başlamıştır. Yugoslavya Federasyonu 1989'dan sonra dağılmaya başlamıştır. 1999'da NATO müdahalesi olmuş ve "18 Şubat 2008'da da son olarak Kosova Cumhuriyeti kurulmuştur" (Sipahioğlu, 2009:21-22).

Günümüz Kosova Cumhuriyeti, bayraklarındaki yıldızların her birinde toplanmış altı temel, onbir ayrı topluluğun yaşadığı çok kültürlü ve dilli bir ülkedir. Anayasalarına göre Kosova'da yaşayan topluluklar; Arnavut, Sırp (Sırp, Karadağlı, Hırvat), Boşnak (Torbeş, Gorali), Türk, Rom ve Aşgali ile Mısırlıdır. Resmi dili; Arnavutça ve Sırpçadır. %95 civarı Müslüman ve %5 civarı Hristiyan halk yaşamaktadır. Bunun yanında Kosova Anayasasına göre topluluk dilleri (Türkçe, Boşnakça ve Romanca...) belediyeler statüsünde resmî dil hüviyeti elde edebilir. Fiziksel büyüklüğü 10 bin 887km² ((Sipahioğlu, 2009:21-22) veya 10908 Km² (ESK-2018)'dir. Makedonya, Arnavutluk, Karadağ ve Sırbistan ile komşudur. Çok etnikli, çok kültürlü ve çok dinli bir ülkedir (Koro, 2014). Nüfusunun; 1960'da 940 bin, 1998 yılında 1 milyon 762 bin ve 2015 yılında 1 milyon 797 bin 151 (Worldbank, 2018) olduğu derlenmiştir.

Kosova'da; 1990'lardan sonraki eğitim sistemine, Devetaku, Mehmeti ve Zylfiu (2010:8)'daki açıklamalarla bakılabilir. Onlara göre özetle; 1990'lardan 1999'a kadar, Kosova'da savaşın ve Sırp hükümetince uygulanan dışlanma ve ayrılığın ortaya çıkardığı durumun bir yansıması görülür. Bu dönem bir anlamda hayatta kalma mücadelesinin verildiği bir dönemdir. Eğitim; devlet olgusu dışında, halk tarafından finanse edilmiş ve ev ile okul gibi farklı formlarda da hayat bulmuştur. Eğitim sistemi, Haziran 1999'da yeniden düzenlenmeye başlamıştır. Bu süreçte önce; savaş sırasında harap olmuş okulların inşaatı, öğrenme sürecini geliştirmek için gerekli envanter ve araçların çıkarılması öne çıkmıştır. 2000 yılından sonra da reform süreci başlamıştır. Bu süreçte; eğitim mevzuatı, müfredat çerçevesi, müfredat ve müfredat, ders kitapları, okul, öğretmenlerin mesleki gelişimi vb. tüm alanlarda değişiklikler başlamıştır.

Kosova, 1999'daki NATO müdahalesinden sonra kurulan, Birleşmiş Milletlerin Geçici İdari Misyonu (UNMIX) tarafında yönetilmiştir. 2008'de resmen Kosova Cumhuriyeti kurulmuştur. Günümüzde geçerli olan yasal düzenlemelerin esası, UNMIX tarafından hazırlanan anayasa belgesine dayanır. 1999'dan sonra UNMIX tarafından çıkartılan düzenlemelere göre üniversite öncesi öğretim, 4+4+4 yerine, 5+4+3 sistemine dönüştürülmüştür (Koro, 2014). 2002'de, Kosova Eğitim, Bilim ve Teknoloji Bakanlığı eğitim kademelerindeki; yaş aralıkları ve sınıf seviyelerini belirlemiştir. Safçı ve Koro, (2008:11)'da derlendiği şekliyle; okul öncesi eğitim; 9 aydan 3 yaşa kadar yuva, 3-5 yaş kreş ve 5-6 yaş ana sınıf kademelerinde verilir. İlkokul/temel öğrenim birinci kademesi; 6-11 yaş aralığı ve 1'den 5'nci sınıfa kadardır. Alt orta öğretim/temel öğretim ikinci kademe ise 12-15 yaş aralığı ve 6'dan 9'nci sınıflarda yapılır. Üst orta öğretim kademesi ise 15-19 yaş aralığı ve 10'dan 13'nci sınıfa kadardır.

UNMIX tarafından tanımlanan eğitim sistemi uygulamaları, Kosova'nın bağımsızlığını ve anayasasını kabul etmediği için Sırp topluluğu bölgesinde icra edilememektedir. Bu bölgelerde onun yerine Sırbistan eğitim sistemine uygun 4+4+4 okul seviyelerinde yine Sırbistan eğitim sistemi, müfredatı ve materyaliyle yapılmaktadır (Koro, 2014).

Kosova eğitim sisteminde, 2 Şubat 2007 tarihinde önemli temel düzenlemelerden bir diğeri de yapılmıştır. Bu düzenleme "Genel Kapsamlı Kosova Statüsü Anlaşma Önergesi" adındadır. Bu önerge esas alınarak 2008'de Kosova Cumhuriyeti Belediyeler eğitim yasası (Yasa-1, 2008) ve 2011'de Kosova Cumhuriyeti üniversite öncesi eğitim yasası (Yasa-2, 2011) çıkarılmıştır (Koro, 2014). Koro'ya göre bu değişiklikler, "yapısal bir değişikliktir" ve "üniversite eğitim öncesinde küçük değişikliklerden başka, yeni öğretim program içerikleri ve amaçları geliştirmek yerine yeterlilik ve öğrenme sonuçlarına yönelik uygulamaları içerir". Ayrıca "13. Sınıf kademesi kaldırılmıştır". Son temel düzenleme ise 2012 yılında yapılmıştır. "Yeni müfredat; 2013/14 öğretim yılında pilot okullarda, 2014/15 - 2018/19 öğretim yıllarında tüm Kosova Cumhuriyeti okullarında uygulanmaya başlamıştır (Koro ve ark. 2017:31).

4. MATERYAL VE METOD (MATERIAL AND METHOD)

4.1. Araştırmanın Yöntemi (Method of Research)

Araştırmada; betimsel temelli nitel araştırma yöntemi kullanılmıştır.

4.2. Araştırmanın Kapsamı (Scope of the Research)

Kosova Cumhuriyetinde, üniversite öncesi öğretim kademelerinde uygulanan müfredat programlarının; "diller ve iletişim" disiplin alanı ile sınırlıdır. Çalışmada; diller ve iletişim alanı müfredatının amacı, temel prensipleri, öğrenim çıktıları, öğretim metotları ve öğretim araç ile gereçleri, öğretim programı geliştirilmesine referans olan felsefi yaklaşımlar temelinde ele alınmıştır.

4.3. Araştırmanın Amacı (Purpose of the Research)

Yabancı dil öğretiminde, farklı ülke uygulamalarındaki özgünlükleri ortaya koymayı amaç edinmiştir. Bilimsel çalışma yapanların çalışmalarına, müfredat geliştirici ile karar vericilerde görüş oluşmasına katkı sağlayacağı düşünülmektedir. Amaca ulaşabilmek için şu soru ve ona bağlı alt sorulara cevap aranmıştır. Kosova Cumhuriyeti ilk, alt orta öğretim ve yüksek orta öğretim (lise) okullarında iletişim ve diller disiplin alanının ve buna bağlı yabancı dil öğretim programının felsefi temelinde neler vardır?

Alt sorular ise:

- Yabancı dil öğretim programın; dayanağı, öğretim kademeleri, ilke ve amaçları nelerdir?
- Yabancı dil öğretim programına göre öğrenci kazanımları nelerdir?
- Yabancı dil öğretim programında hangi öğretim metotları kullanılır?
- Yabancı dil öğretim programına göre öğretim araç gereç ve kaynakları nelerdir?
- Yabancı dil öğretim programına göre değerlendirme nasıl yapılır?

4.4. Verilerin Toplanması ve Analizi (Data Collection and Analysis)

Araştırmaya, literatür taraması ve doküman analizi ile başlanmıştır. Doküman analizi; Kosova Cumhuriyeti üniversite öncesi öğretim kademelerinin; plan ve öğretim programları, ulusal müfredat Çerçevesi belgeleri, ilgili bakanlık ve araştırmalar bağlı belgeler ve Kosova Pedagoji Enstitüsü çalışmaları üzerinde yapılmıştır. Bu bağlamda, Kosova Pedagoji Enstitüsü çalışmaları da özel bir önemle incelenmiştir. Bu enstitü, özerk bir kamu birimidir. Eğitim, Bilim ve Teknoloji Bakanlığı bünyesindedir. Başta eğitimle ilişkili karar

vericilere araştırma, çalışma ve önerileriyle katkı sağlamaktadır. Bu boyutuyla bir anlamda Kosova'da eğitimin felsefi temelinin oluşmasının fikir mihmandarlığını yapmaktadır. Bu birimin araştırma ve çalışmalarına bakıldığında dil ve yabancı dil öğretimi konusunu da ele aldığı görülür. Tüm kaynaklardan elde edilen verilerde ve bunlarda elde edilen bulgu ve sonuçların geçerlilik ve güvenilirliğini güçlendirmek için; Kosovalı araştırmacı, eğitim sistemi çalışanı, öğrenci ve velilerle yüz yüze görüşmeler de gerçekleştirilmiştir. Bu süreçte hem bulgular elde edilmiş hem de çalışılmıştır. Tüm bu çalışmalar sonunda; yorum ve sonuçlara ulaşılmıştır.

5. BULGULAR VE TARTIŞMALAR (FINDINGS AND DISCUSSIONS)

Araştırma amacına yönelik temel soru: Kosova Cumhuriyeti ilk, alt orta öğretim ve yüksek orta öğretim (lise) okullarında iletişim ve diller disiplin alanının ve buna bağlı yabancı dil öğretiminin felsefi temelinde neler vardır? Sorusudur. Bu soruya cevap bulmak için üretilen alt sorular ve bu alt sorulara yönelik elde bulguları şöyledir.

- **Yabancı dil öğretim programın; dayanağı, öğretim kademeleri, ilke ve amaçları nelerdir?**

UNMIK'in ortaya koyduğu yasal düzenlemeler, Kosova'nın eğitim sistemine yönelik yasal düzenlemelerin de temelini oluşturur. Bu düzenlemelerden biri Kosova Özyönetim Anayasal Çerçevesidir. Buna göre "Kosova'da her topluluk anaokuldan, üniversite düzeyine kadar ana dilde eğitim alma hakkına sahiptir. 1999'dan beri de öğretim; Arnavutça, Sırpça, Türkçe ve Boşnakça dillerinde yapılmaktadır" (Safçı ve Koro; 2008:17). Kosova anayasasına göre ülkede 11 ayrı topluluk vardır. Bunlar: Arnavutlar, Sırplar (Sırp, Hırvat, Sloven), Boşnaklar (Torbeş ve Gora), Türkler, Romlar ve Aşgali ile Mısırlılardır. Her bir topluluğa ait dil, tarih, kültür ve gelenekler başta olmak üzere, anlayış ve değerlerini eğitim sistemine yansıtmak üzere özel milli komisyonlar oluşturulmuş, bunların öğretim plan ve programlarını hazırlamalarına katkı verilmiştir (Safçı ve Koro, 2008:17).

Kosova'da ilk ve orta öğretim ile üst orta öğretim, okul kademeleri "UNESCO tarafından derlenen Uluslararası Eğitimin Standart Sınıflanması (UESS) ile uyumludur" (Kosova Müfredatı, 2016:7). Üniversite öncesi eğitim kademeleri: Ana okul, ilköğretim (hazırlık ve 1-5 sınıflar), alt orta öğretim (6-9'ncü sınıflar) ve yüksek orta öğretim (10-12'nci sınıflar) şeklindedir. Öğrencide, bu kademlerdeki öğrenme süreci sonucunda; bilgi, beceri, tutum ve değerler oluşur. Kosova Müfredatı (2016:16)'da bu oluşumlar şöyle açıklanır: "Bir düzey veya seviyenin sonunda bir öğrencinin neleri bildiği, inandığı, değerlendirdiği ve beceriyle" kendini gösterir. Üniversite Öncesi eğitimin, "Kosova eğitimi demokratik toplum için gereken bilgi, beceri, tutum ve değerleri (yeterlikleri) geliştirme amacı vardır" (Koro ve ark, 2017:30).

Eğitimin, bir kaç başlıkla ele alınan "temel ilkeleri" vardır. Bunlardan ilki "kapsam"dır. Kapsam kavramıyla; "Tüm çocukların ve gençlerin eşit bir şekilde dahil edilmesi için fırsatların sağlanması" anlaşılmaktadır. "Yetkinlikleri geliştirilmeyi amaçlayan öğrenme sonuçları", "bütüncül öğrenmeyi teşvik eden entegre ve tutarlı öğretim ve öğrenme prensibi" gibi temel ilkelerdir. Ayrıca "okul düzeyinde özerklik ve esneklik" önemsenir. "Sürekli değerlendirme için kültürün oluşturulması" ve bunun yansımaları olarak "sorumluluk" ve "hesap verebilirlik" gibi temel ilkeleri de vardır.

Kosova'daki öğretim programlarının işbirlikçi araştırma yönetimine göre icra edilmesi önemlidir. Öğretmen aktif araştırmacı olmalı, öğrenenlerin yaşlarını da dikkate alarak eğitimsel kaynakların geliştirilmesine katkı sağlamalı ve öğrenenin, iletişim ve ifade

becerisini ortaya koyabilecek genişlikte zaman ayırmalıdır (Shala, 2014:8-9).

Kosova yurttaşlarının; XXI. Yüzyılın sorunlarına meydan okumaları ve elde ettiği yeni bilgilerle, küresel iş pazarında aktif bir biçimde rekabetçi olması gibi hedeflemektedir (Kosova Müfredatı, 2016:16). Devamında; "Temel yeterlilikler" ile "müfredat alanları" başlığıyla açıklanan; ana müfredatın ortak konuları ise; "iletişim ve ifade yetkinliği; düşünme yetkinliği; öğretme yetkinliği; yaşam, iş ve çevre için yetkinliği, kişisel yetkinlik ve vatandaşlık yetkinliğidir" açıklaması yer alır. Burada, müfredatta yedi temel disiplin alanı yer alır. Bunlar; (1) diller ve iletişim, (2) sanatlar, (3) matematik, (4) doğa bilimleri, (5) toplum ve çevre ile (6) beden eğitimi, sporlar ve sağlık ile (7) yaşam ve iştir. İlköğretim kademesinde, iletişim ve diller disiplin alanı altında ana dil (topluluk dili dahil) ve yabancı dil dersleri yer alır. İngilizce ile topluluklar için Arnavutça, yabancı dil olarak öğretilir. Haftalık ders dağılım çizelgesinde İngilizce; hazırlık sınıfından başlayarak, birer, 3'ncü, 4'ncü ve 5'nci sınıflarda ikişer ders saati süre ile yer alır. Arnavutça ise toplumların ana dilinde eğitim verilen, okul veya sınıflarda, yabancı dil olarak, üçüncü sınıfta başlayarak ikişer ders saati süre ile yer alır. Üst orta öğretimde ise anadili, ilk yabancı dil (İngilizce dili), ikinci yabancı dil (Almanca/Fransızca dili) ve de Arnavut olmayan toplulukların öğrencileri için Arnavutça dili, iletişim ve diller disiplin alanında ders olarak yer alır. Bu seviyede diller ve iletişim disiplin alanı öğrencileri; etkili, net ve içerikli bir iletişim için hazırlar (Kosova Müfredatı, 2016).

Çerçeve Müfredata göre (2001) İngilizce, öğrencilere ulusların kültür ve gelenekleri ile yakın temasta olmalarına, bilgisayar ve e-öğrenme toplumunun iletişim kurma zorluklarıyla başa çıkmalarına yardımcı olacaktır. Bu amaçla ilk okul üçüncü sınıftan itibaren ilk yabancı dil olarak öğretilir. İngilizcenin, yabancı dil olarak, Kosova'daki öğretim programlarında yer bulması için Shala, (2011:241)'de birçok gerekçe sıralamıştır. Bunlar şöyle derlenmiştir: Kosova okullarında İngilizce, özel önem verilerek öğretilmelidir. Hatta ilköğretim üçüncü sınıftan daha erken başlamalıdır. İngilizcenin erken yaşta öğrenilmeye başlanması, öğrencinin öğrenmeye yönelik farkındalık ve duyarlılığını artırır. Öğrencinin gelişimine, kimliğine, kültürler arasında farka ve bunların ayırt edilmesine yönelik bilgi hazinesinin gelişmesine olumlu katkı verir. Çeşitli pedagojik hedeflere ulaşmayı kolaylaştırır: Bunların arasında çağdaş dünyamızda önemli olan, çok kültürlülüğün gelişimini teşvik etmek de vardır. Diğer milletlerin kültür ve gelenekleri ile yakın temas ve iletişim zorluklarıyla başa çıkmada da yardımcı olur. Avrupa-Atlantik yapısına ve Avrupa'ya uyum ve birleşik Avrupa vatandaşlığına hazırlanmak için de zorunludur. İngilizce, bazı ülkelerde ulusal veya resmi bir dil olarak kullanılan, modern yaşamın ve ekonomi ile kalkınma bir aracı, teknolojinin dili gibi özellikleriyle benzersiz ve hemen hemen her yere nüfuz etmiş bir dildir. Bu nedenle, İngilizce kendi statüsündeki diğer dillerden farklıdır: sembolik işlevinde "yabancı" veya "ikinci" değildir.

Ana dil ve yabancı dilin öğretimin temelinde içerik, öğretim stratejisi ile yöntemi olmak üzere önemli farklılıklar vardır. "Ana dil öğretimi; dil, dilbilgisi ve edebi metinlerle özdeşleşen konu içeriklerini öncelikler" ve "dil, dilbilgisi ve edebi metinlerle özdeşleşen öğrenim araçları yerine dil edinimi ve iletişim becerilerinin pratik kullanımı üzerine kurgulanmış öğrenim araçlarına yönelmelidir" (Devetaku, 2011:79-80).

• **Yabancı dil öğretim programına göre öğrenci kazanımları nelerdir?**

Yabancı dil olarak İngilizce öğretimi sonunda, iletişim becerilerinin elde edilmesi beklenir. "Dilin kullanımı, okuma-yazma, sözlüğün zenginleştirilmesi, temel dilsel becerilerin geliştirilmesi, dinleme aracılığıyla anlamak, bilginin alınması ve verilmesi fonksiyonunda konuşma, okuma-anlamayı, basit modellere göre yazmak, edebiyat metinlerin ayırt edilmesi, dilsel sistemin temel şekillerin tanınması, (fonetik, morfoloji, sentaks), çeşitli görsel işitsel araçlar aracılığıyla ifade becerilerin geliştirilmesi, BİT-in kullanımı, genel dilsel, edebi, kültürel ve yaşam oluşumunu sağlamalarına katkı verilir" (Rapor, 2016:26-27). Bu bağlamda şunlarda elde edilir. "Dersin sonunda öğrenci şunları yapabilmelidir: (1) Okul çevremizdeki insanlar ile ilgili durumlarda meşgul sağlayacak çeşitli dil deneyimleri katılmak: hava, hayvanlar, bayram ve festivaller. (2) Yapılandırılmış bir bağlamda bir dizi basit sözel ve yazılı ifadeleri anlamak. (3) Düşüncelerini basit ve yazılı ifade etmek. (4) Bireylerin İngilizce konuşma dilinin varlığını tanımlamak. (5) Basit yapılarda sembol veya kelimeleri anlayabilir ve yazabilir (Kosova Müfredatı, 2010) ve (Department Arsimit, 2011).

Yabancı dil öğretimi sonunda öğrencilerde beklenen ürünler yani çıktı veya kazanımları, Temur, (2016:87)'de; Fanselov/Felix (1993:149), Never (1995:186) ve Aktaş (2005:91)'e atıfla açıklanır. Ona göre; dinleme, okuma, konuşma ve yazma olarak dört temel becerinin bir bütün olarak, sosyal-kültürel ve pragmatik unsurlarda göz ardı edilmeden öğretilmesi gerek.

Kosova özelinde ise: "Dinleme, konuşma, okuma ve yazmaya gibi öğrenme çıktılarına odaklanılır" (Devetaku, 2011:78). Öğrenen; dinlediği ve okuduğunu yüksek veya orta düzeyde anlayabilmeli ve yazabilmelidir. Yüksek düzeyde ifade becerisi olmalıdır. İngilizce bir iletişim dili aracı olmalıdır. Okulda ve okul dışında ve gerçek ile çalışma hayatının farklı durumlarında kullanılmalıdır. Öğrencinin yetenekleri, öğrenim kapasitesi, bilgi üretimini geliştirmesine aracılık etmelidir (Shala, 2011:241).

• **Yabancı dil öğretim programında hangi öğretim metotları kullanılır?**

Yabancı dil öğretiminin (Kosova Müfredatı, 2010) ve (Department Arsimit, 2011)'de şu metotları üzerine kurgulandığı yer alır: Öğrenenin ihtiyaçları dikkate alınmalıdır. Yabancı dilin, günlük yaşamda kullanılan formunda yapılmasını teşvik edecek metotlara yer verilmelidir. Bu bağlamda sadece bu amaca uygun ortaya konulan yöntem değil, diğer yöntemleri de bir kenara bırakmadan, sınıf içi öğrenen ihtiyaçlarına yönelik başka yöntemlerde kullanılmalıdır.

Yabancı dil öğretim metotlarına yönelik yorumları aşağıdaki görüşler etrafında toplamak mümkündür. Yabancı dil öğretimini Arnavutçanın öğretimi özelinde ele alan Devetaku, (2011:87)'da derlendiği şekliyle; öğretmen, öğretim sürecinde öğrenenin, öğrenme çıktıları üzerine odaklanmalıdır. Öğrenci merkezli öğretim ve ders temelli yaklaşım yerine; sonuç temelli yaklaşım benimsenmiştir. Bu yaklaşım, dil öğrenen bilgisine ek olarak; başarılı, eleştirel, yaratıcı, araştırmacı ve bağımsız öğrencilerin geride kaldığı becerilerin, becerilerin, tutumların ve değerlerin de edinilip geliştirilebileceği birçok boyutu ve birçok bileşeni içerir. Dil ve öğretimi sadece okunabilir bilgilerin elde edilmesine değil, aynı zamanda öğrencilerin kendilerinden, onların işlemde geçirilmesinden ve nihayetinde dili edinme ve kullanmanın pratik bir işlevi üzerine odaklanır. Dilin ve Arnavut dilinin öğretiminin odağı, öğrenciyi dikkatin merkezine ve sınıfta ve okuldaki tüm süreçlerin merkezinde konumlandırır. Bu anlamda öğretmenlerin dikkati ve bu programların

desteklenmesi, öğrencilerin ne öğretmesi gerektiği değil, nasıl öğretileceği ve sonuçların nasıl elde edileceği gibi olmalıdır.

"Yabancı dil olarak İngilizce öğreten öğretmenler; öğrencilerin etkin öğrenmelerine yardımcı olacak, farklı ve yenilikçi metotları kullanmalıdır. Öğretmen; bu metodun ortaya çıkardığı eğitim araç ve gereçlerini de önermeli ve şartlar ve ortamın sağladığı fırsatlara göre bunları hazırlamalıdır" (Shala, 2014:8-9).

• **Yabancı dil öğretim programına göre öğretim araç gereç ve kaynakları nelerdir?**

Diller ve iletişim alanı aracılığıyla yetkinliklerin elde edilmesi sürecinde, farklı öğretim malzeme ve kaynakların kullanılması önemlidir. Bunların; öğrencilerin kapasite, deneyim, kültür ve öğrenme stillerine uygun olması gerekir. Öğrenim araç ve gereçlerinin öğrenim sürecinde kullanılan tek kaynak değil bu kaynaklardan sadece biridir. Öğretim sürecinde bilgi teknolojileri ve kazanımların elde edilmesine yardım eden her türlü kaynaktan faydalanılmalıdır. (Kosova Müfredatı, 2010) ve (Department Arsimit, 2011).

• **Yabancı dil öğretim programı ve çıktıları nasıl değerlendirilir?**

Kosova'daki öğrenim çıktıları, temelde iki farklı yöntemle değerlendirilir. Biri iç değerlendirme ve bir diğeri de dış değerlendirmedir. İç değerlendirme: "öğrenim hedefleri ile öğrenci başarısı arasındaki gerçekleşme düzeyini belirlemek, buna göre öğrenci başarısını derecelendirmek ve araştırma ile karşılaştırmalara yönelik veri temini için yapılır" (Devetaku ve Mehmeti, 2010:107). Okulda ve öğretmenlerce yapılır. Dış değerlendirme ise merkezi düzeyde sınav birimleri tarafından yapılır. İlkokul sonuna karşılık gelen 5. sınıftan sonra, ortaokul sonuna gelen 9. sınıftan sonra ve lise sonunda yapılır. Lise sonunda yapılan sınava "matura" adı verilir. Değerlendirmeni beş temel aşaması vardır. Bunlar Devetaku ve Mehmeti (2010:110-11)'de şöyle derlenmiştir. Amacın tanımlanması, neyin değerlendirileceğinin ve hedeflerin belirlenmesi birinci aşamadır. İkinci aşamada değerlendirmenin nasıl yapılacağı, hangi teknik ve araçların kullanılacağına yönelik yöntem belirlenir. Üçüncüsü uygulama aşamasıdır. Dördüncü aşama sonuçların elde edilmesiyle ilişkilidir. Beşinci ve son aşama ise sonuçlar hakkında bilgi vermek ve sonuçlar ile hedefler arasında karşılaştırılma yapma aşamasıdır.

Diller ve iletişim alanı için değerlendirme, okuma-yazmanın edinimine ve de aktif dinlemeye odaklanmalıdır. Yeni kelimeler kullanarak, kendi görüşünü ifade etmek için duyduğu-okuduğunu anlayabilmeli ve yazdığı metinlerle göstermelidir. Okuma-yazma becerisi değerlendirilirken, öğrenenin yüksek sesle okuması sürecinde sergilediği tutumun analizine dayalı bir ölçüm yapılır. Bu bağlamda, edebi ve edebi olmayan metinlerin temel unsurlarını ayırt edebilmesi, anlatılmak isteneni anlama düzeyi, kelimeleri basit kullanabilmesi, düşüncelerin net biçimde sunabilmelidir. Değerlendirmede, aynı zamanda, net, doğru, (doğru yazı ve doğru ifade), bağımsız ve yaratıcı şekilde ifadeye kavramlarına odaklanmalıdır.

6. SONUÇ VE ÖNERİLER (CONCLUSION AND RECOMMENDATIONS)

Eğitim programı tasarlanırken temelde üç temel yaklaşım esas alınır. Bunlar "Konu merkezli, öğrenen merkezli ve sorun merkezli program tasarımlarıdır" (Demirel, 2009:48). Kosova okullarındaki öğretim programlarının ise konu merkezli, öğrenen merkezli (Devetaku, 2011) yöntemle tasarlanmaktadır.

Yabancı dil öğretimi, müfredatın yedi temel disiplininin biri olan "diller ve iletişim" öğretim programına göre yapılır. Anadil resmi dil ve toplulukların dilidir. Birinci yabancı topluluklar için Arnavutça ve ilkököl üçüncü sınıfta haftada 2 ders saati, İngilizce, hazırlık sınıfından başlayarak, birer, 3-5'nci sınıflarda ikişer ders

saati süre ile yer alır. Üst orta öğretimde ise anadili, ilk yabancı dil (İngilizce dili), ikinci yabancı dil (Almanca/Fransızca dili) ve de Arnavut olmayan toplulukların öğrencileri için Arnavutça dili, iletişim ve diller disiplin alanında ders olarak yer alır. Lise düzeyinde ise Arnavutça ve İngilizceye ek olarak seçmeli yabancı dil olarak Almanca ve Fransızca vardır.

Yabancı dil öğretimi, iletişim becerilerinin elde edilmesi üzerine kurguludur.

Dinleme, konuşma, okuma ve yazmaya gibi öğrenme çıktılarına odaklanılır

Yabancı dilin, günlük yaşamda kullanılan formunda yapılmasına yönelik metotlar önerilmekle birlikte, diğer yöntemleri de bir kenara bırakmadan, sınıf içi öğrenen ihtiyaçlarına göre ortaya çıkann yöntemlerde kullanılması önerilir.

Öğrenim sürecinde, öğretim programının önerdiği veya sağlanan öğretim araç ve gereçlerin yanı sıra, süreçte ihtiyaç duyulanların, imkânlar dahilinde de üretilmesi veya önerilmesi ile elde edilen araç ve gereçlerinde kullanılması önerilmektedir.

Öğrenim çıktıları; iç değerlendirme ve dış değerlendirme olma üzere iki farklı yöntemle değerlendirilir

Bir dilin öğretim sürecinde o dilin niçin öğrenilemediği, nasıl öğrenildiğinden daha önemlidir (Kurt, 2016:79). Shala, (2014) yabancı dil olarak İngilizce bir dil olmanın ötesinde, yabancı dil olarak öğretilmelidir. Yine ona göre "İngilizce öğretecek öğretmenler bir anlamda öğrettiği dilin kültürünü yaşayan ve yansıtan kişiler olması" gibi gereklilik isteyen tespitiyle Araştırmacının görüşleri arasında farklılık vardır. Araştırmacı, eğitimin ile kültür arasındaki ilişki ile yabancı dil öğretimi ile kültür arasındaki ilişkinin, bu derinlikte kurulmasının, öğrencinin kendi öz becerilerini ortaya koyması ve kendini gerçekleştirmesi önündeki en önemli engellerden birisi olacağına yönelik görüşe sahiptir. Bu bağlamda yukarıda ele alan çelişkiyi ortadan kaldıracak birçok akademik çalışma yapılması yerinde olacaktır.

Bir diğer tartışma konusunun ise, yabancı dil olarak İngilizce öğretiminin, diğer topluluklarda yabancı dil olarak öğretilen Arnavutçanın da önüne geçmesi ne kadar anlamlı olduğu sorusudur? Bu durumun ele alınabilecek, muhtemel birçok aksayan yanı olabileceği gibi Kosova'da iletişim dilinin, toplulukların dilleri ötesinde, resmi dil dışında, bir anlamda ülkede İngilizcenin iletişim dili olarak yaşanmasına neden olağı aşıkardır. Bu boyutuyla hem mevcutta öğrencinin hemde gelecekte toplumun kendini gerçekleştirmesinin önünde barajın da ötesinde bir sürece kayacağı değerlendirilmektedir. Kosova Cumhuriyetinin kurulduğu ve 10. Yılı'nın kutlnadığı bugün bile bunun bir yansıması görülmektedir. Araştırmacı gözlemlerine göre aynı okulda resmi dilin öğretildiği sınıflar ile toplulukların dilinde öğrenim gören öğrencilerinin, bir araya geldikleri ortamlarda, kendi dilleri veya toplum dillerinden biri ile anlaşamadıkları, bunun yerine İngilizce ile anlaşabildikleri görülmektedir. Bu boyutu ile yukarıda yapılan açıklamaların yanında Kosova'nın eğitim felsefesine yansıyan, çok kültürlülüğü yaşama pratiklerini kendi içinde aramak yerine dışarıdaki bir dilde aramak ne kadar doğrudur? Ayrıca onu eğitimin tüm kademesi ve tüm bireyler için bir zorunluluk haline getirmek diğer tüm felsefi duruşların yanında eğitim ekonomisi açısından da anlamlı değildir diye düşünmeye fırsat vermez mi?

"Bir düzey veya seviyenin sonunda bir öğrencinin neleri bildiği, inandığı, değerlendirdiği ve beceriyle kendini gösterir" (Kosova Müfredatı, 2016:16). "Demokratik toplum için gereken bilgi, beceri, tutum ve değerleri (yeterlikleri) geliştirme amacı vardır" (Koro ve ark, 2017:30). Öğrenme ürünlerini, Bloom ve arkadaşlarını

taksonomisine göre açıklayan Yalın, (2008:27)'de de "bilişsel, duyuşsal ve psikomotor" beceriler ele alınır. Bloom'un taksonomisindeki kazanımlara ek olarak, Kosova özelindeki öğrenci kazanımları "değerler" gibi ek bir kazanımı da ele alır. Araştırmacıya göre bu durum oldukça anlamlıdır. Bunu felsefi temeli ile diğer ülke eğitim sistemlerinin felsefi temelinde "değerler" kavramının, bir disiplin veya disiplinin parçası olarak yer alma biçimini üzerine, bunun avantaj ve sınırlılıkları ile fırsat ve riskleri akademik araştırmalarla ele alınmalıdır.

Hiç şüphesi diğer disiplinler de olduğu gibi yabancı dil öğretiminde birçok metot ve teknik kullanılır. Bu araç ve gereçlerin tasarımı temel bir kısım prensipler önerilebilir. Hengirmenem, yabancı dil öğretiminde 40 civarında metot ve tekniği ele alır. Tarcan, (2004:7)'de bunların arasında en çok kullanılanları, taradığı akademik kaynaklara atıfla açıklar. Ona göre bunlar; "Çeviri yöntemi, doğal yöntem, direkt yöntem, işitsel-dilsel yöntem, iletişim yönetimi, seçmeli yöntem, işitsel-görsel yöntemdir. Bu yöntem ve tekniklerin duyu organlar üzerine kurgulandığını da ele alır. Ona göre yabancı dil öğretiminde kullanılan en temel duyu organları öncelik sırasına göre "dil, kulak ve göz"dür. Bu duyu organlarının kullanılma önceliği ve yoğunluğu ise öğrenme becerilerine yansır. Bu becerilerini de "dinleme, konuşma, okuma ve yazılı ifade" şeklinde sıralar. Tarcan, bu sıralamanın devamında "dinleme" becerisinde sonra "içsel anlama" başlığını sıralamaya koyar ancak bunu ekledikten sonra, içsel anlama başlığıyla ilgili somut açıklamalarını yapamadığı araya sıkıştırır.

NOT (NOTICE)

Bu çalışma 5-8 Eylül 2018 tarihinde Priştine-Kosova'da düzenlenen 3. International Science Symposium (ISS2018)'de sözlü bildiri olarak sunulmuştur.

KAYNAKLAR (REFERENCES)

- Department Arsimit, (2011). Departamenti i Arsimit, Korniza e Kurrikulumit të Ri të Kosovës, Prishtinë, 2001.
- Devetaku, H., ve Mehmeti, S., (2010). Vlerësimi i nxënësve - praktikat dhe treguesit, Kërkime Pedagogjike-1, Instituti Pedagogjik i Kosovës, Prishtinë.
- Devetaku, H., Mehmeti, S., ve Zylfiu, H., (2010). Braktisja E Shkollimit Nga Nxënësit Në Kosovë, Kërkime Pedagogjike-1, Instituti Pedagogjik i Kosovës, Prishtinë.
- DGIV, (2007). Udhërrëfyes Për Zhvillimin E Politikave Të Edukimit Gjuhësor Në Evropë, Divizioni i politikave gjuhësore, DGIV, Këshilli i Evropës, Strasburg, f.38. www.coe.int/lang (Erişim Tarihi:22.04.2018).
- EKS, (2018). <http://www.esk.rks-gov.net>.
- Ergün, M., (2014). Eğitim Felsefesi. (4.Baskı). Ankara: A. Pegem Akademi.
- Koro, B., Kervan, S., Volkan, O., Yıldırım, S. ve Bay, E., (2017). Kosova Eğitim Raporu, E: Celkan, H.Y., Türk Dünyasının Eğitim Sistemleri ve Sorunları. Ankara: Pegem yayınları.
- Koro, B., (2014). Kosova Cumhuriyeti İlköğretim Okullarının Tarih Dersi Müfredatında ve Ders Kitaplarında Balkan Savaşları, Ayrıbasım, Ankara, 2014.
- Koro, B., (2015). Kosova'da Türkçe Eğitiminin Kısa Tarihi ve Bugünkü Durumu, Kosova'da Türkçe Eğitimi, S.4 Paradigma Yayınları, Prizren, Kosova.

- Kosova Müfredatı, (2010). Kosova Müfredat Çerçevesi Korniza e Kurrikulumit të Ri të Kosovës, 2010.
- Kosova Müfredatı, (2016). Kosova'nın Yüksek Orta Öğretimi İçin Ana Müfredat, Fen Liseleri, Sınıflar X, XI ve XII. Kosova Cumhuriyeti Eğitim, Bilim ve Teknoloji Bakanlığı, Ağustos 2016
- Kurt, M., (2016:79). Türkçenin Yabancı Dil Olarak Öğretiminde Yöntem ve Uygulamalar: Yabancı dil olarak Türkçe Öğretiminde Temel Düzeyde İletişim ve Uygulamalar, Cilt-1, Yunus Emre Enstitüsü, Ankara.
<http://databank.worldbank.org/data/home.aspx>, (Erişim Tarihi:15.04.2018).
- Özdemir, S., Yalın, H.İ. ve Sezgin, F., (2012). Eğitim Bilimine Giriş, Bölüm 8. Eğitimin Felsefi Temelleri, Nobel Yayınları, Ankara.
- Safçı, N. ve Koro, B., (2008). Kosova'da Türkçe Eğitimde Öğretmen Kadrosu, Türk Öğretmenler Derneği Yayınları, Nglb, Berati Yayınevi, Prizren.
- Senemoğlu, N., (2007). Gelişim, Öğrenme ve Öğretim: Kuramdan Uygulamaya. (13. Baskı). Ankara: Gönül Yay. ve Matbaacılık.
- Shala, L., (2011). Mësimi i Gjuhës Angleze në Shkollat e Kosovës, Domosdoshmëri Për Integrim në Fushën e Dijes, Kërkime Pedagogjike-2, Instituti Pedagogjik i Kosovës, Priştine.
- Shala, B.L., (2014). Methodological Approach in Teaching English Language in Elementary School Through Action Research. International Journal of Education and Research, Vol:2, No:3. March 2014, ISSN:2201-6333(Print) ISSN:2201-6740. www.ijern.com.
- TTKB, (2017). Milli Eğitim Bakanlığı, öğretim programlarını izleme ve değerlendirme sistemi.
<http://mufredat.meb.gov.tr/Veliler.aspx> (Erişim Tarihi: 17.06.2017)
- Kurt, İ., (2016). Eğitim Felsefesinin Mahiyeti, Fonksiyonu ve Geleceğine İlişkin Bir İnceleme, Yüksek Lisans Tezi, Atatürk Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Erzurum.
- <http://data.worldbank.org/country/kosovo> (Erişim Tarihi: 22.04.2018).
- Yasa-1: Kosova Cumhuriyeti Belediyeler Eğitim Yasası, Sayı 03/L-068 Yasası, 2008.
- Yasa-2: Kosova Cumhuriyeti Üniversite Öncesi Eğitim Yasası, Sayı 04/L-032, 2011.